

De afmetingen van vogels

W.H. van Dobben

Wat grootte betreft zijn de kleine zangers een uitzondering. Eenden, steltlopers en meeuwen zijn allemaal groter en dat geldt ook voor hun familieleden, de kraaien. Het grote voordeel is, dat hun ogen even goed zijn als die van grote vogels, maar hun voedselbehoefte is kleiner. Die geringe afmetingen gelden speciaal voor vogeltjes die in bomen naar insecten zoeken. Spreeuwen en lijsters zijn een stuk groter, maar die eten vooral bodemdieren en niet speciaal insecten.

De Grote Karekiet is even groot als een lijster en toch ook een insecteneter, maar hij kan zich beter een fors dieet permitteren, omdat hij in een waar lullekkerland leeft. De rietkraag is zeer rijk aan insecten, die in de stengels omhoog klimmen na een larvenstadium onder water. Zij zijn dan even erg hulpeloos en kunnen gemakkelijk worden gepakt: libellen, schietmotten, haften en rietkevertjes. Alle rietvogels profiteren hiervan, daarom zijn er nogal wat soorten op deze woonplaats aangewezen. Zelfs de Rietgors, toch in hoofdzaak een zaadeter, profiteert hiervan.

De Koekoek is een grote insecteneter, maar het is bekend hoe hij het probleem van het broeden in zijn biotoop oplost: via broedparasitisme. Bovendien eet hij harige rupsen en breekt in in rupsennesten die door andere insecteneters worden vermeden. Speciaal in het duin waar de Koekoek algemeen is kan hij terecht bij rupsennesten in de Duindoorns.

Ook de Wielewaal is groter dan de kleine zangers, hij eet ook harige rupsen, maar de Duindoorns bezoekt hij niet. Hij huist in de dichte boomkronen met zijn opvallende kleuren, die zijn aanwezigheid verraden. De Wielewaal neemt ook graag insecten van de grootte van een Meikever, die zijn voor de kleine zangers te fors.

Ik heb nu de voordelen van geringe afmetingen behandeld, maar het is duidelijk dat ook grote maten hun voordeel hebben. Alles hangt van de levenswijze af. Stootvogels moeten zwaar zijn om hun prooi in hun macht te krijgen en de weerbaarheid is ook een punt. Denk hierbij bijvoorbeeld aan ganzen, die op de toendra's hun broedsel moeten beschermen tegen Poolvossen. De Grote Lijster is inderdaad een slag groter dan de andere lijsters en dat komt goed uit bij zijn agressief gedrag. Hij verdedigt zijn nest met enorme felheid en kan zich dan ook de luxe permitteren van een nest dat open en bloot op een takvork zit. Hij heeft ook de gewoonte om in de winter een heester met bessen voor zichzelf te reserveren en jaagt er dan alle concurrenten weg.

Ik zag eens een Zweedse natuurfilm, waar te zien was hoe de voorraad bessen van een Grote Lijster werd overvallen door een troep Koperwieken. Hij vloog van de een naar de ander maar er was geen houden aan.

Ook de Grauwe Klauwier is een slag groter dan de kleine zangers. Hij heeft een zeer veelzijdig menu. Hij pakt grote kevers die over de grond lopen, maar ook wel muizen en kleine jonge vogels. Hij is ook in staat om jonge vogeltjes pardoes uit de takken te plukken en gedraagt zich dan dus als een Vlaamse Gaai of een echte stootvogel.

Zijn er ook grenzen aan de groei bij vogels? Kan de

evolutie maar raak steeds grotere vogels voortbrengen? De grenzen worden voorgeschreven door de verhouding tussen het oppervlak en de inhoud. Als een vogel steeds groter wordt, neemt zijn gewicht in de 3de macht toe, maar zijn vleugeloppervlak slechts in het kwadraat. Het hoogste gewicht dat nog kan is circa 8 kg. De vogel Rock, die Sindbad de zeeman belaagde met een rotsblok als een soort sprookjesbommenwerper, hoort dan ook thuis bij Sheherazade.

De grootste vogels zijn zweefvliegers zoals de gieren en de Ooievaar. Die maken gebruik van thermiek om een grote hoogte te bereiken en zweven dan neer in de gewenste richting. Zeekusten en bergranden helpen daarbij maar de zon moet schijnen. Niet te vroeg op pad dus. Het is bekend dat Ooievaars de Middellandse Zee omzeilen via Israël of via Gibraltar. Die straat kunnen ze nog wel overbruggen. Een uitzondering vormen de Kraanvogels, die stevig doorroeënd, Griekenland passeren. Dat was een bof voor de vogelwichelaars, die met hun hulp de toekomst voorspelden, een kunst die nu verloren is gegaan.

De Lammergier is een buitenbeentje. Hij zit dan ook in een apart geslacht. Hij heeft vrij spitse vleugels en een lange staart, een heel ander vliegbeeld dan de gewone gieren. De spanbreedte is circa 2,5 m. Ik heb er eenmaal een zien vliegen, op Kreta, waar ze nog steeds voorkomen. Hij eet ook geen lammeren maar beenderen. In de oude 'Brehms Tierleben' staat een romantische afbeelding van een Lammergier die een jong Gemsje bij zijn moeder probeert weg te pakken. In Zwitserland deden ook verhalen de ronde, dat hij een kind uit een kinderwagen had gestolen. Allemaal onzin. Het heeft er wel toe geleid dat het schieten van de laatste Lammergier met gejuich werd begroet. Nu heeft men er spijt van en probeert men de soort weer in de Alpen in te laten burgeren. Dit wordt vergemakkelijkt, omdat de soort in dierentuinen in een grote vliegkooi gemakkelijk tot broeden komt en jongen grootbrengt. Die kunnen dan weer voorzichtig in de oorspronkelijke biotoop worden losgelaten. De Lammergier is een specialist, hij eet beenderen. Als de andere gieren klaar zijn met een kadaver, komt de Lammergier op de beenderen af. De grootste knoken laat hij van grote hoogte op de rotsen te pletter vallen, zoiets als kraaien en meeuwen met mosselen doen. In beenderen zit in het sponsweefsel veel reservevet, dus voedszaam zijn ze wel. Nu er in de Alpen naast Gemzen ook veel Steenbokken voorkomen, zijn er genoeg kadavers te vinden.

■ Professor dr. W.H. van Dobben, Dorskampweg 4, 6704 PB Wageningen.